

**Еволюція економічної категорії «фінансові ресурси» та їх роль
у забезпеченні відтворювального процесу.**

Сучасні динамічні фінансові умови, в яких функціонують суб'єкти господарювання вимагають переосмислення розуміння економічної сутності, та значення фінансових ресурсів. Трансформаційні перетворення національної економіки, нестійкість та загрози світової фінансової системи вплинули на актуальність фінансових аспектів суспільного відтворення.

Дослідженню фінансових ресурсів приділено увагу в працях багатьох вчених. Вагомий науковий базис створено такими вченими як О.Д. Василик, О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненко, П.Т. Саблук, П.А. Стецюк . Проте, подальшого дослідження та переосмислення потребують фінансові засади відтворювальних процесів в контексті еволюції економічної категорії фінансові ресурси .

Дослідження еволюції фінансових ресурсів як економічної категорії доцільно проводити в контексті розуміння поняття «економічна категорія». Економічна категорія – це теоретичне вираження, мислена форма виробничих відносин, економічних явищ і процесів, які реально існують¹. Це теоретичні поняття, які узагальнено виражають суттєві властивості економічних явищ і процесів. Економічні категорії відображують суспільні виробничі відносини, мають об'єктивний характер, відповідають певним історичним умовам і відображують суспільне та економічне життя людства. Кожна нова економічна категорія втілює в собі квінтесенцію динамізму економічного життя суспільства, збагачує інші існуючі економічні категорії та набуває нових характеристик в подальшому. Серед вчених не

склалося єдиної думки щодо віднесення фінансових ресурсів до економічної категорії та навпаки існують протилежні міркування з цього приводу.

І. В. Зятковський зазначає: «...хоча в економічній літературі й на сьогодні немає єдності щодо визначення фінансових ресурсів, але усі дослідники єдині в тому, що не визнають їх економічною категорією»¹. Л.П. Окунев дотримується протилежної позиції та визначає, що фінансові ресурси являються надзвичайно важливою економічною категорією².

Фінансові ресурси являються важливою складовою системи пізнання фінансових відносин і знаходяться у тісному зв'язку з економічним станом та розвитком держави та підприємств. Вони поєднують історичні процеси з їх логічним наповненням, відображають динамізм економічного буття, знаходяться в русі та постійній зміні у відповідності до явищ, що відбуваються. Тому цілком логічним є визнання фінансових ресурсів економічною категорією.

Аналіз наукової економічної літератури свідчить про те, що фінансові ресурси є досить популярною економічною категорією, яка дуже часто застосовується в дослідженнях вчених. Для розкриття фінансових ресурсів як економічної категорії використовується значна кількість концепцій, бачень та підходів щодо їх сутності та значення.

Еволюція економічної категорії фінансові ресурси включає наступні етапи. В період існування планової адміністративно-командної економіки роль фінансів і грошових ресурсів зводилася до посередницької, а фінансові ресурси застосовувалися в процесі ресурси ресурси застосовувалися в процесі планування, регулювання, розподілу перерозподілу результатів відтворювальних процесів в суспільстві в якості рахункового фактору. Тобто фінансові ресурси надавали можливості оцінити матеріальні показники та

¹Зятковський І.В. Теоретичні засади фінансів підприємств / Зятковський І.В. // Фінанси України. – 2000. - №4. – С. 24-27.

²Окунев Л.П. Финансовые ресурсы буржуазного государства / Окунев Л.П. //Финансы СССР.-1980.-№3.-С.63

ресурси застосовувалися в процесі ресурси ресурси застосовувалися в процесі планування, регулювання, розподілу перерозподілу результатів відтворювальних процесів в суспільстві в якості рахункового фактору. Тобто фінансові ресурси надавали можливості оцінити матеріальні показники та виступали засобом розподілу та перерозподілу матеріальних благ, що створені в суспільстві в процесі відтворення.

За радянських часів О.М. Бірман визначав фінансові ресурси як виражену в грошах частину національного доходу, що може бути використана державою (безпосередньо чи через підприємства) з метою розширеного відтворення і на загальнодержавні витрати¹. Наведений макроекономічний підхід бачення сутності фінансових ресурсів, ілюструє існуючу в ті часи концепцію зв'язку виникнення фінансових ресурсів з процесами розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту і національного доходу, в якому керуюча роль належить державі.

В.К. Сенгачов при визначенні поняття фінансових ресурсів вказує, що «...фінансові ресурси народного господарства являють собою сукупність грошових нагромаджень, амортизаційних відрахувань та інших засобів, які формуються в процесі створення, розподілу і перерозподілу сукупного продукту»². Таке трактування фінансових ресурсів охоплює економічні відносини пов'язані з формуванням, розподілом і перерозподілом сукупного суспільного продукту.

Сформульоване за радянських часів бачення економічної сутності фінансових ресурсів було двох векторне: один напрям ґрунтувався на розподільній, інший на відтворювальній концепції фінансів. Розподільна концепція фінансів базувалася на виникненні фінансів в процесі розподілу і перерозподілу вартості сукупного суспільного продукту та національного

¹ Бірман А.М. Очерки теории советских финансов / Бірман А.М. – М., 1968. – Вып.1. – С.82.

² Финансовые ресурсы народного хозяйства. (Проблемы формирования и использования) / [под ред. В.К. Сенгачова]. – М.: Финансы и статистика, 1982. – 255с.

доходу. Відтворювальна концепція передбачала врахування всіх стадій відтворювального процесу. В залежності від моделі фінансових відносин в суспільстві (за послідовністю розподілу валового внутрішнього продукту) – ринкової або адміністративної, різняться розуміння сутності та застосування економічної категорії фінансові ресурси як на рівні держави, тобто макроекономічному рівні, так і на рівні суб'єктів господарювання - мікрорівні. Для фінансової моделі адміністративної економіки характерним є втручання держави у первинний розподіл валового внутрішнього продукту та наявність елементів перерозподілу, а для ринкової моделі навпаки переважає участь держави у перерозподілі валового внутрішнього продукту та присутність у первинному розподілі за допомогою непрямих податків.

Серед запропонованих вченими багато численних визначень фінансових ресурсів превалюють наступні напрями їх розуміння - фонди грошових ресурсів, доходи і надходження, накопичення. Наявним є підхід щодо об'єднання визначень фінансових ресурсів держави та суб'єктів господарювання, а також узагальнене розуміння цієї економічної категорії як фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та держави, що є достатньо суперечливим. Погоджуємося з існуючим розмежуванням у визначеннях фінансових ресурсів на макро- та мікроекономічному рівнях.

Значна різнобарвність та багато векторність вбачається у трактуванні фінансових ресурсів підприємств за ринкових умов господарювання. Простежується ототожнення фінансових ресурсів з грошовими засобами, активами, капіталом підприємства, що є не зовсім економічно некоректним та неоднозначним. Ці економічні категорії достатньо самостійні, багатогранні, хоча мають певні точки перетину та взаємозв'язок.

Суттєвими характеристиками фінансових ресурсів підприємств є їх розуміння як економічних ресурсів, що забезпечують господарську діяльність та здатність погашати фінансові зобов'язання перед суб'єктами фінансових відносин, а також віддзеркалюють фінансовий результат

відтворювального процесу. Ринкові умови господарювання характеризуються набуттям фінансовими ресурсами кардинально іншої ролі та значення у зв'язку із відірваністю їх руху від матеріально-речового відтворення. Підтвердженням хибності та негативним проявом такої тенденції, є фінансова нестабільність як в світі, так і в Україні. Існуючий розрив між фінансово-грошовою та матеріально-фінансовою складовими економічного розвитку призвів до фінансових проблем, розв'язання яких є конче необхідним, шляхом збалансування та узгодженість всіх складових суспільного відтворення. Сучасні трактування фінансових ресурсів відображають проблеми та тенденції економічного сьогодення, найбільш яскравими з яких є наступні.

П.А. Стецюк презентує фінансові ресурси через призму фінансового управління: «Встановлення якісних характеристик та цільової функції фінансових ресурсів дозволяє дати наступне їх визначення: фінансові ресурси підприємства (суб'єкта господарювання) – це його найбільш ліквідні активи, що забезпечують неперервність руху грошових потоків»¹. Відмінність такого трактування фінансових ресурсів від інших існуючих визначень науковців пов'язана з розкриттям фінансових ресурсів через призму фінансового управління. Тобто, головний акцент робиться на забезпеченні неперервності руху грошових потоків з метою передбачення та недопущення фінансових проблем на підприємстві на основі планування, прогнозування, аналізу і оцінки ефективності використання фінансових ресурсів підприємств.

Віддзеркалює сучасні фінансові умови господарювання визначення фінансових ресурсів О.Є. Гудзь : «... фінансові ресурси підприємства – це сукупність усіх високоліквідних наявних активів, які перебувають у розпорядженні підприємства й призначені для виконання фінансових зобов'язань і розширеного відтворення»².

¹Стецюк П.А. Теорія і практика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: монографія / Стецюк. П.А. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 386 с.- С.46.

²Гудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: монографія / Гудзь О.Є. – К.: ННЦ ІАЕ, 2007 – 578 с.- С.30.

Наведене визначення представляє фінансові ресурси як актив, який використовується для погашення фінансових зобов'язань, тобто розкривається їх важлива сутнісна характеристика через ліквідність. Такий підхід щодо трактування фінансових ресурсів має декілька аспектів. По-перше, уможливорює характеристику фінансового потенціалу підприємства та його платоспроможності. По-друге, поєднує вартісну структуру фінансових зобов'язань підприємства та його платоспроможність з обсягами, складом та структурою фінансових ресурсів, як базису для поєднання процесів пропорційного виробництва валового продукту та формування і використання фінансових ресурсів на підприємстві. По-третє, розкриває взаємозв'язок та взаємозалежність впливу фінансових ресурсів на ефективність виробничого відтворення та його прибутковість.

В умовах глобалізації світової економіки та фінансової нестабільності посилюються інтеграційні процеси. Інтеграція відіграє організуючу роль та формує протипагу дестабілізуючому впливу стихійного ринку. Для аграрного бізнесу України характерною є тенденція укрупнення аграрних підприємств та утворення інтеграційних аграрних формувань. Для забезпечення всіх видів діяльності, які здійснюються підприємствами, що входять до інтеграційного аграрного формування, необхідне відповідне фінансове забезпечення. Актуальними для аграрних інтегрованих об'єднань є питання забезпеченості фінансовими ресурсами, оптимальний перерозподіл фінансових потоків та висока результативність використання фінансових ресурсів.

Вважаємо, що фінансові ресурси інтеграційних аграрних формувань – це найбільш ліквідні активи, акумульовані інтеграційною структурою для здійснення розширеного відтворення та забезпечення високої результативності діяльності. Представлене визначення не є вичерпним та беззаперечним, але перевагою такого формулювання є ідентифікація

фінансових ресурсів як економічної категорії, з притаманною їй унікальністю та специфічністю прояву у відтворювальних процесах інтеграційних аграрних формувань.

Аналіз еволюції економічної категорії «фінансові ресурси» свідчить про вагомість і значимість фінансових ресурсів в економічному, соціальному житті країни та в управлінні діяльністю підприємств і неоднозначність та складність цього поняття. Фінансові ресурси взаємопов'язані з іншими економічними категоріями, мають характерні особливості та схожі властивості, являються складовою сукупності існуючих економічних категорій. Існуюча суперечливість трактування цієї економічної категорії, зміни в поглядах вчених на економічну сутність та значимість фінансових ресурсів у суспільному відтворенні підтверджують їх багатогранну та різноаспектну економічну будову. За ринкової економіки, економічна сутність, зміст та значення фінансових ресурсів набувають якісно нових ознак, кількісно різноманітних властивостей та характеристик, підходів та трактувань.

Проаналізовано еволюцію економічної категорії «фінансові ресурси». Розглянуто характерні особливості фінансових ресурсів. Представлено визначення «фінансові ресурси інтеграційних аграрних формувань».

Проанализирована эволюция экономической категории финансовые ресурсы. Рассмотрены характерные особенности финансовых ресурсов. Представлено определение «финансовые ресурсы интеграционных аграрных формирований».

The evolution of the economic category financial resources has been analyzed. The specific characteristics of the financial resources have been considered here. The concept «financial resources of integration agro – industrial formations» have been considered.